

BÍRÓ NAGY ANDRÁS

A magyar miniszterelnök-jelölti viták a változás útján

A választási kampányokban rendezett televíziós viták rendszerint többet jelentenek annál, minthogy egy kézlegyintéssel elintézzük őket, és a valódi folyamatokat nem befolyásoló „show-műsorként” beszéljünk róluk. Bár az amerikai elnökjelölti vitáknak könyvtárnyi szakirodalma van, abban a különböző szerzők nagyrészt egyetértenek, hogy még akkor is, ha a viták a választók preferenciáit nem is befolyásolják döntő mértékben – bár hozzá kell tenni, az 1960-as Kennedy–Nixon vagy az 1976-os Ford–Carter viták e tekintetben kivételnek minősülnek –, számos konkrét hatásuk lehet. Egy-egy kiemelkedő nézettségű vita megerősítheti a kialakult táborokat, csökkentheti a bizonytalan szavazók számát és növelheti a választási részvételt (Geer, 1988). A televíziós elnöki viták intézménye sem szolgál biztos recepttel új voksok szerzésére, ám nehezen találni olyan politikai kommunikációs eszközt, amely nagyobb eséllyel változtathatná meg a választói preferenciákat.

A fenti érvek kevésbé erősen szólnának a viták intézményének vizsgálata mellett, ha a választópolgárok várakozása, tájékozódási igénye ne övezné ilyen mértékben e médiaeseményeket. Más interpretációban: ha a közvetítések nézettsége nem lenne magas. A közvélemény szemében a televízió által közvetített viták az egyes választási kampányok várva várt csúcspontjai, amelyek amellet, hogy rendkívül látványosak és népszerűek, a választók információszerzésében is fontos szereppel bírnak. Az Egyesült Államoktól Németorszáig, Olaszországtól Por-

tugáliáig a végső győzelemre esélyes jelöltek összecsapása az egyik utolsó tájékoztatósi pont a szavazók számára az országot a jövőben irányító, potenciális jelölteket illetően. A televízióban közvetített viták elsőszámú előnye, hogy a közvélemény széles rétegei ismerhetik meg a korábbiaknál jobban a vezető politikusok véleményét a legfontosabb ügyekben, továbbá minden más csatornánál jobban eljutnak információk a választókhöz a részt vevő politikusok személyiségéről is. Mindez reményeim szerint kellően alátámasztja: a televíziós viták ma a demokratikus versengés alapvető és fontos részei.

Látványos változás útját járhatja be az a kutató, aki a magyar miniszterelnök-jelöltek vitáinak nem is olyan hosszú, mindössze nyolc éves múltra visszatekintő történetét követi végig. A „fejlődés” az első két vita, az 1998-ban rendezett Horn–Orbán és a 2002-es Orbán–Medgyessy összecsapások áttekintése után közel sem lett volna egyértelmű – a Budapesti Corvinus Egyetemen (régii, közismert nevén a Közgázon) tető alá hozott viták szinte pontról-pontra ugyanazokat a hiányosságokat (szabálynélküliséget, kiszámíthatatlanságot) mutatták. A látványos előrelépés elsősorban természetesen a legutóbbi, 2006-os televíziós vitáknak köszönhető – és itt jóval inkább a viták formátumára, kereteire, szabályrendszerére kívánok célozni, mintsem arra az önmagában persze közel sem elhanyagolható változásra, hogy a 2006-os választási kampányban két vitára került sor – ráadásul a második alkalommal több szereplővel.

Annak ellenére, hogy 2006. április 5-én és 6-án jóval feszebb szerkezetű vita zajlott, mint a korábbi két alkalommal, a legutóbb alkalmazott vitaformátumban is számos gyenge pontot lehetett felfedezni, amelyek a következő választási kampányokban a vitákkal foglalkozó tanácsadóknak további fejtörést szolgáltathatnak, és egyben előrevetítik, hogy még közel sem értünk a folyamat végére. A friss magyar tapasztalatok arra engednek következtetni, hogy a műfaj az amerikai vitákhoz hasonlóan hazánkban is állandó változáson megy majd keresztül. Habár az Egyesült Államokban 1960 óta kilenc elnökjelölti vitorozatra került sor, nem volt két egymást követő választási kampány, amelyben a televíziós vitákat azonos szabályok szerint rendezték volna meg. Egyelőre nem nagyon van olyan pontja a magyar miniszterelnök-jelöltek vitájának, amelyet egészen biztosnak, szinte kőbe vésettnek lehetne tekinteni. Mivel nincs olyan intézmény vagy a pártok által kötött megállapodás, amelynek értelmében a mindenkori viták létrejöttét garantálni lehetne, a szabályok és a rendezés körülményei eddig és vélhetően ezután is alkalmat adnak a pártok közötti kommunikációs harcra. Talán nem túlzás kijelenteni: közel sem biztos,

hogy a következő választási kampányban a legutóbbi vitakereket láthatjuk viszont.

Sokaknak olyan érzése lehet, hogy a televíziós viták nélkül már a magyar kampányok sem képzelhetőek el, ám érdemes tudatosítani: még 2006-ban is mindössze három kampányon és négy vitán vagyunk túl, a „politikai látványpékség” e talán legnagyobb érdeklődéssel várt eleme még mindig viszonylag új dolognak számít. Három, miniszterelnök-jelölti vitát is tartalmazó választási kampány után azonban már van értelme áttekinteni, honnan hová jutott el a műfaj nyolc év alatt. Most jutottunk el arra a pontra, amikor az eddig lezajlott viták elemzése alapján már lehet következtetéseket levonni, érdemi változásokról beszámolni. A következő oldalakon – köszönhetően elsősorban a 2006-os választási kampány két televíziós miniszterelnök-jelölti vitájában látott számos újdonságnak – ezen változások leírására teszünk kísérletet. A négy magyar miniszterelnök-jelölti vita tartalmi értékelése azonban – annak igencsak szubjektív volta miatt – ezen írás keretein kívül marad.

KIS MAGYAR VITATÖRTÉNET: A MINISZTERELNÖK-JELÖLT VITÁK MAGYARORSZÁGON, 1998–2002

Közismert tény, hogy az első két magyar televíziós miniszterelnök-jelölti vitát egyetemi környezetben, közönség előtt rendezték meg. A televíziós miniszterelnök-jelölti viták beindításához a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Tanszékének (ma már Politikatudományi Intézet) oktatói számára az ötletet az amerikai példa adta.¹ Annyiban azonban mégsem bizonyult példaképnek az amerikai formátum, hogy a szervezők túlszabályozottnak tartották a tengerentúli rendszert. Részben ennek is köszönhető, hogy a viták szabályainak kialakításakor, formátumának megtervezésekor teljesen a saját tapasztalatokra hagyatkoztak. A magyar viták szabályai a Politikatudományi Tanszék és azon belül is elsősorban Sándor Péter találmányának mondhatók.

Joggal lehet saját tapasztalatról beszélni, a miniszterelnök-jelöltek vitájának megrendezése ugyanis nem előzmények nélküli. 1993 óta működik a Budapesti Corvinus Egyetemen a *Tárca-tükör* elnevezésű vitasorozat, amelynek keretein belül az éppen aktuális kormány miniszterei vitáznak az ellenzék, az adott szakterületen első számúnak tekintett szakembereivel. A *Tárca-tükör* mellett az 1994 óta minden választási kampányban megrendezett *Pártelnökök a Közgázon* sorozat is sok tapasztalatot adott a televíziós viták megszervezéséhez. A hagyományok szerint e poli-

tikai fórum keretében azon pártok elnökeit hívják meg, amelyek az előző országgyűlési választáson a listás szavazatok legalább egy százalékát megszerezték. Amikor felmerült egy esetleges Horn–Orbán-összecsapás lehetősége, más rendezőcsapat szóba sem jött – a két rendezvénysorozatnak köszönhetően a Közgáz Politikatudományi Tanszéke 1998-ra már elfogadottá vált mind az MSZP, mind a Fidesz szemében.

Ágh Attila elmondása szerint a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Tanszéke hetekig dolgozott a kérdések összeállításával. Ennek ellenére – pontos forgatókönyv hiányában – a kérdések csak egy részét tette fel Bárdos András műsorvezető (például az 1998-as Horn–Orbán-vitában az előzetesen meghatározott nyolc téma közül mindössze hármat érintettek). A viták az „ameddig eljutnak, eljutnak” elve szerint zajlottak, aminek az igazi háttere az a feltételezés lehetett, hogy „nem lehet miniszterelnököket teljesen beszabályozni”. A miniszterelnök-jelöltek kampánycsapatái hetekig küzdöttek egymással a lehetséges témák összeállítása miatt, a viták után azonban egyik érdekelt sem sérelmezte, hogy nem mentek végig az előzetes megállapodásban rögzített menetrenden. A Közgázon megrendezett két miniszterelnök-jelölti vitán nem volt pontos időmérés, „sakkórak nem működtek”. Kritika elsősorban a tévéközvetítéseket érte, az is csak 2002-ben, amikor egy nagyobb kereskedelmi csatorna is műsorára tűzte a vitát. A Fidesz azt kifogásolta, hogy a TV2 Medgyessynek kedvezően mutatta be az eseményeket, az MSZP azt róttta fel a Magyar Televíziónak, hogy Orbán Viktornek előnyösen közvetített (úgy állították be a kamerákat, úgy adták a közeli képeket stb.).

A viták szervezésénél mindig fontos részlet volt a biztonsági feltételek megteremtése. Már 1998-ban is napirenden volt a téma, de 2002-ben még több, és még inkább a részletekbe menő tárgyalások követték végig a vita előkészítését. Az egyetemi közeg miatt nem meglepő, hogy mindkét párt számára a legfőbb bizonytalansági tényező a teremben helyet foglaló diákság volt. A pártok természetesen a saját embereiket szerették volna minél nagyobb számban a Corvinus Egyetem legtöbb férőhelyű előadójában látni, lehetőleg az egyetemi hallgatók teljes kizárásával. Ez abból a szempontból érthető volt, hogy így alkalmuk lett volna tömbben, előre leszervezett közönségként leülni, és ezzel minden bizonytalansági tényezőt kiiktatni. Még úgy is, hogy az egyetem diákjait nem sikerült a nézők közül kizárni, a közönség egyes blokkjai között versengést lehetett látni. A miniszterelnök-jelöltek vitái – egyfajta sporteseményre emlékeztető légkörű teremtve – a helyszínen némileg a jelöltek melletti szimpátiatüntetés szerepét is betöltötték.

HORN-ORBÁN-VITA, 1998. MÁJUS 20.

A Horn–Orbán-vita létrejöttében jelentős szerepe volt a kihívó kintartásának, az ugyanis Orbán Viktornak, a Fidesz 35 éves jelöltjének állt feltétlenül érdekében, hogy felelős államférfiként tudjon megjelenni a választók előtt. A Fidesz jelöltje egyértelműen kezdeményezően lépett fel, Orbán sok követ megmozgatott azért, hogy egy fórumon szerepelhessen az akkori miniszterelnökkel, Horn Gyulával. A Politikatudományi Tanszék közvetítő szerepet töltött be a pártok között. A háttéregyezkedések során nem együtt ültek le a felek tárgyalni – a szervezők külön-külön egyeztettek a pártokkal. Ezekon az egyeztetéseken jelezheték a pártok képviselői, hogy milyen igényeik vannak, mihez ragaszkodnak okvetlenül. A viták szabályaira a Politikatudományi Tanszék tett javaslatot, a végső formátum a pártokkal történő egyeztetések, és nem utolsósorban a média kéréseinek figyelembevételét után született meg.

Az első miniszterelnök-jelölti vitára 1998. május 20-án került sor, a *Pártelnökök a Közgázon* sorozat lezárásaként. Az akkori felhajtás, a média nyomása azonban töredéke volt a négy évvel későbbinek. Horn vélhetően azért döntött a vitában való részvétel mellett, mert nem akart a vitától félő jelöltként megjelenni, és így kívánta végleg a maga javára eldönteni a választási versenyfutást. Ha Horn nem lett volna annyira magabiztos a győzelmében, az a jóval ésszerűbb ok is vezethette volna döntését, hogy a Fidesz és az FKGP esetleges szövetségre lépése esetén bizony már nem a szocialisták álltak jobban – még akkor sem, ha az SZDSZ-t az MSZP támogatójaként értékeljük, ami 1998-ban még távol sem volt annyira egyértelmű, mint ma.

Az első magyar miniszterelnök-jelölti összecsapás, a Horn–Orbán-vita szerkezete esetleges volt, nem létezett a nyitóbeszéd és a záró megszólalás intézménye, de a köztes idő sem volt előre felosztva és konkrét keretek közé szorítva. Ezáltal tulajdonképpen a két jelölt kompromisszumkészségének és a műsorvezető határozottságának függvénye volt, hogy mikor ér véget a vita. Előzetesen 90–100 percben állapodtak meg, ami jelzi, még a vita hossza sem volt pontosan megadva. Végül Bárdos András 110 perc után köszönte meg a két politikus részvételét és a nézők jelenlétét (Horn–Orbán-vita: érdemes volt várni. *Népszabadság*, 1998. május 21.)

A vita keretei képlékenyek voltak, a felek nem tartották magukat az előzetes megállapodásban rögzített témasorrendhez. Azt sem figyelték pontosan, ki mennyit beszélt: a vita közben alakult ki, hogy ki milyen hosszan ragadhatta magához a szót.

A hozzászólások számát és hosszát semmi nem korlátozta, hacsak nem tekintjük korlátnak a szereplők józan önmérsékletét vagy a műsorvezető egyensúlyérzékét. Bárdos András műsorvezető a vita során teljesen háttérbe húzódott, ez ugyan jogos elvárás minden riporterrel szemben, visszahúzódásának azonban az lett a következménye, hogy nem tudta módszeresen végigvinni azt a nyolc témát, amelyben a vita előtt a két párt szakértői megállapodtak.

AZ ORBÁN-MEDGYESSY-VITA, 2002. ÁPRILIS 5.

2002-ben a miniszterelnök-jelöltek vitáját óriási politikai harc előzte meg, egyáltalán nem volt biztos, hogy a két fél összecsapását egyáltalán sikerül tető alá hozni. A vita a vitáról a 2002-es választások első fordulója (április 7-e) előtt, egy hónapon keresztül a magyar politikai napirend egyik kulcstémája volt (Török, 2003). Medgyessy Péter hívta ki vitára Orbán Viktort, 2002. március 4-én. A miniszterelnök maga kívánt diktálni, és a két választási forduló előtti utolsó pénteket jelölte meg számára alkalmas időpontokként. Medgyessy korábbi vitát szeretett volna – ez a sokat emlegetett baloldali médiatúlsúly miatt lehetőséget adott volna a szocialisták jelöltjének a vita média általi interpretációjának megnyerésére. Az álláspontok egy hónapon keresztül nem közeledtek, a harc azon ment, hogy mely jelölt tudja a másikat beleszorítani abba a szerepbe, hogy nem mer kiállni vitázni. Április 3-án Medgyessy Péter a Béke Szállóban várta Orbán Viktort, aki természetesen nem jelent meg a kihívója által megadott helyen és időpontban. Érzékelve azonban a számára kedvezőtlen közvélemény-kutatási eredményeket (a Fidesz jelentősen vezetett mind a négy nagy intézetnél), Medgyessynek engednie kellett, és végül elment az Orbán által javasolt helyre és időpontra: a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetemre, az első forduló előtti utolsó pénteken, 2002. április 5-én.

Orbán Viktor és csapata a média esetleges torzító hatásának elkerülése miatt ragaszkodott a kampánycsend előtti utolsó pillanathoz. A péntek este 8 óras kezdés biztosította, hogy másnap már nem tudósíthatott a vitáról az írott sajtó, nem jelenhettek meg elemzések a két legesélyesebb kormányfő-jelölt összecsapásáról. A Fidesz félelmének oka a vélt baloldali médiatúlsúly volt, biztosak voltak abban, hogy a szocialisták irányába elfogult orgánumok Orbán számára kedvezőtlen interpretációját adnák a vitának. Medgyessy Péternek éppen ellenkezője állt volna érdekében, a minél korábbi vitázás mellett állt ki – így ugyanis a

média görcső alá vehette volna a műsort. A vita időpontja körüli taktikázás azt mutatja, hogy mindkét oldal a média interpretációját eleve a baloldalhoz húzónak feltételezte, hitt a baloldali médiatúlsúly sokszor emlegetett legendájában – még ha azt az egyik oldal nem is ismerte be. Medgyessy végül azzal indokolta részvételét a vitán, hogy nem foszthatta meg a választópolgárokat attól, hogy „megismerjék az alternatívát” (Megtartják az Orbán–Medgyessy-vitát. *Népszabadság*, 2002. ápr. 5.).

2002-ben a miniszterelnök-jelöltek vitája mellett a két nagy párt elnökei (Pokorni Zoltán és Kovács László) is összecaptak – a *Pártelnökök a Közgázon* sorozat lezárásaként, a miniszterelnöki vita előtti este. A Kovács–Pokorni-vita az Orbán–Medgyessy-összecsapás igazi főpróbája volt. A két páros vita, a pártelnökök és a miniszterelnök-jelöltek vitái egy tíz estén át tartó sorozat utolsó állomásai voltak. A Magyar Televízió a sorozat valamennyi állomásáról közvetített az *Aktuális* című műsor különkiadásaként. A tíz alkalomból négyet Baló György vezetett, ötöt Bethlen János. A miniszterelnöki vitát egy harmadik műsorvezetőre, a négy évvel korábban „bevált” Bárdos Andrásra bízta. 1998-ban Bárdos András a sorozat valamennyi vitáját maga vezette, míg ezúttal csak a legfontosabb estén került a műsorvezető szerepébe. Bárdos szerepe 2002-ben is minimális volt, a műsor elején bevezetőt, a végén zárszót mondott, feltett egy-egy kérdést, és közölte, mennyi idő van hátra. Ez a minimális szerep teljesen rendben is lett volna, ha következetesen sikerült volna végigvinni az előre megtervezett programot, és választ kapott volna a közönség a Politikatudományi Tanszék által összeállított minden kérdésre.

A vita a négy évvel korábbihoz hasonló szabályok szerint zajlott le. 1998-hoz képest az volt a különbség, hogy csökkent a vita alatt az előzetes forgatókönyv szerint érintendő témák száma. Bárdos András a következő négy kérdésben kérte ki a két jelölt véleményét: az elmúlt ciklus értékelése, a következő négy év legfontosabb teendői, az EU-csatlakozás problematikája és végül a 2002-es választások tétje. Időmérés ezúttal sem volt, de a műsorvezetőnek kötelessége volt figyelmeztetni a vitázókat, ha aránytalanul nagy lett volna a különbség a két fél által felhasznált idő között. A vita pontos hossza sem volt meghatározva, csak egy felső limitben állapodtak meg a felek (ez száz perc volt). További újdonságok voltak a három perces zárszavak, amivel Orbán Viktor végül nem is élt, csak a választásokon való részvételre szólította fel a választópolgárokat.

A száz perc nem egyenlő részben oszlott el a négy kiválasztott téma között, nagyjából a vita felében a maguk mögött hagyott négy évet elemezte Orbán Viktor és Medgyessy Péter. Valameny-

nyi téma teljes körű tárgyalása végül nem fért bele az időkeretbe, a választás tétjéről például csak az utolsó percekben esett szó.

A közönség több csoportra oszlott, többségük a Közgáz hallgatója volt, akiknek kiválasztása sorsolással úton történt. Szintén jelen voltak a Közgáz IV. előadójában a tanszék vendégei (túlnyomórészt társadalomkutatók) és a politikusok meghívottai (Kiss, 2003). A két páros vitán különleges ültetési rendet is bevezettek a szervezők, annak érdekében, hogy a szimpatizánsokat valamelyest vegyítsék egymással, és ne alakuljanak ki összefüggő Fideszes vagy MSZP-s blokkok. Ennek ellenére voltak arra utaló jelek, hogy esetleg a közönség egy része szervezeten, „vezényszóra” cselekedett – az Orbán–Medgyessy-vita végén például a szocialista meghívottak egyszerre álltak fel és tapsolták meg Medgyessy Pétert.

A 2006-OS VÁLASZTÁSI KAMPÁNY MINISZTERELNÖK-JELÖLTI VITÁI

A kötelező velejáró? Vita a vitákról

Még a 2006-os választási kampány vitáinak érintése előtt érdemes leszögezni, hogy Magyarországon jelenleg nincs semmiféle garancia a miniszterelnök-jelölti viták létrejöttére. Ez a tény folyamatosan magában hordozza azt, hogy a mindenkori választási kampányokban hosszú egyeztetési, tárgyalási procedúra előzze meg a legesélyesebb miniszterelnök-jelöltek, vagy mint a legutóbbi példa mutatja, akár valamennyi miniszterelnök-jelölt összecsapását. A 2006-os tapasztalatok után talán már elmondható, hogy a „vita a vitáról” a választási kampány szinte kötelező velejárója, ami – persze más ügyekkel párhuzamosan futva – komoly heteket vesz el a kampányból. A vita a vitáról várhatóan egészen addig állandó eleme marad a magyar kampányoknak, amíg nem áll fel olyan bizottság vagy szervezet, esetleg a pártok nem kötnek olyan írásos megállapodást, amely garantálja, hogy négyévente biztosan sor kerül a miniszterelnök-jelöltek szópárbajára.

Ilyen megállapodás hiányában az idej viták tető alá hozását is komoly taktikázás és egyeztetések előzték meg – a téma nagyjából fél éven keresztül, több-kevesebb rendszerességgel helyet kapott a médiában. A 2006-os választási kampány miniszterelnök-jelölti vitájának/vitáinak megrendezésére először a Csizmadia Ervin és Zsolt Péter vezette Méltányosság Politikaelemző Kör jelentkezett be, és próbálkozásuk – némi meglepetésre – kezdetben nem is tűnt egészen reménytelennek. Erre enged következtetni,

hogy 2005. novemberében a Méltányosság Kör Gyurcsány Ferencről egyértelmű igent, és állításuk szerint a Fidesz részéről is elvi egyetértést kapott – azzal a fenntartással természetesen, hogy a kérdést akkor még nem tartották egészen aktuálisnak (Gyurcsány–Orbán-vita: majd a kampányban. *Népszabadság Online*). A Méltányosság Kör 2006 februárjában több ízben is hivatalos közleményben jelezte, hogy készen áll a vita/viták lebonyolítására, sőt konkrét tervet is kidolgozott az összecsapás szerkezetére vonatkozóan. A Méltányosság Kör ezen felhívásai a pártok részéről azonban már különösebb visszhang és megerősítés nélkül maradtak.

2006. februárjában aktivizálta magát, és jelentette be igényét a viták megrendezésére a korábbi két vita lebonyolítója, a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézete. A hagyomány folytatásának szellemében a *Pártelnökök a Közgázon* sorozat idén is elindult, és a volt Közgáz részéről a szándék arra is megvolt, hogy a legnagyobb érdeklődéssel várt összecsapásnak otthont biztosítson. Ennél tovább Sándor Péter és csapata idén nem jutott, mivel az érdekelt politikai pártok meglehetősen korán és elég nyilvánvalóan kezükbe vették az irányítást, illetve a tárgyalások egymás közötti lebonyolítását.

A vita a vitáról folyamatában a legfőbb kérdés a négy évvel korábbi kampánytól eltérően ezúttal nemcsak az időpont, hanem a viták és az azokon résztvevők száma volt. A Fidesz első lépésben – a Horn–Orbán-vitához hasonlóan – a két forduló között szerette volna lebonyolítani a vitát, míg az MSZP kezdettől fogva az április 5-i időpont mellett érvelt. Kompromisszumkészségét kommunikálандó, a Fidesz először április 7-re módosította javaslatát, majd elfogadva a szocialisták eredeti javaslatát, belement abba az április 5-i dátumba, amelytől a vélt baloldali médiatúlsúly és a média utólagos interpretációja miatt annyira tartott (Április 5-én lesz a Gyurcsány–Orbán-vita. *Index*).

A vita a vitáról az április 5-i időpont rögzítésével azonban még nem ért véget. Sokak meglepetésére az elvileg kétpárti parlamentben érdekelt Fidesz kommunikációs igazgatója, Deutsch-Für Tamás négypárti vita tető alá hozását szorgalmazta. A két kisebb párt, az SZDSZ és az MDF képviselői természetesen örömmel fogadták az ötletet és Gyurcsány Ferencnek sem volt kifogása egy négypárti vita rendezésével. A kormányfő azonban ennél tovább ment, és nem egyszerűen a vita újabb szereplőkkel való kibővítésére, hanem – a Gyurcsány–Orbán-vita megtartása mellett – egy második vitára tett javaslatot. A kormányfő eredetileg azonban azt kívánta elérni, hogy a négy miniszterelnök-jelölt vitájára április 3-án, a két legesélyesebb jelölt találkozója előtt kerüljön sor. A március 27-én bejelentett

végző megállapodásban mindenesetre abban maradt a négy fél, hogy két vitára kerül sor: a Gyurcsány–Orbán-vitára – ami részben annak köszönhetően jött létre, hogy Dávid Ibolya végül „beérte” egy szerepléssel is – 2006. április 5-én, és a Kuncze Gáborral és Dávid Ibolyával kiegészült négyszereplős vitára egy nappal később – mindkétszer a Magyar Televízió rendezésében (Gyurcsány kezd a kormányfőjelöltek vitáján. *Index*).

ÚJ VITASZABÁLYOK

A szabálynélküliségtől a túlszabályozottságig

A viták szabályainak megállapításánál egy fontos kérdés megválaszolására mindig szükség van: a viták steril kereteinek megteremtésére kell törekedni, vagy a nézők számára kell érdekessé tenni az összecsapást, egyfajta show-műsor felé lökni a műfajt? A 2006-os vitákat megfigyelve egyértelmű, hogy a minél sterilebb formátum mellett tették le voksukat az érdekeltek, amelyben a lehető legkevesebb váratlan esemény éri a vitázókat. A korábbi egyetemi közeggel való szakítás, a televízióstúdióban, a közönség teljes kizárásával felvett műsorok ezt a szándékot sugallhatták.

A Gyurcsány–Orbán-vita és a négy párt listavezetőinek vitái jóval szigorúbb szabályok szerint kerültek megrendezésre, mint a korábbi két vita bármelyike. A szópárbaj szabályait a legapróbb részletekig meghatározták apártok. A felek általkötött megállapodás számos konkrét megkötést tartalmazott: a Gyurcsány–Orbán-vitát kétperces megszólalásokkal kezdték, a témakörökben az eszmecsere a két politikus felváltva indította. Ezután három-három percük jutott álláspontjuk kifejtésére, ezt a másik fél egy percben kommentálhatta. A vita végén kétperces záróbeszédet tarthattak. A vitát sorsolás alapján Gyurcsány Ferenc kormányfő kezdte, ennek megfelelően Orbán Viktor zárhatta.

A másnapi, négypárti vitára a témánkénti 3 + 1 perces hozzászólási lehetőségek és a zárszavak megmaradtak, azonban a nyitószó intézménye kikerült a vita struktúrájából. A négy parlamenti párt miniszterelnök-jelöltjének összecsapásán az érintett témák száma természetesen kevesebb volt, mint egy nappal korábban: nyolc kérdéskör helyett immáron csak négy témában ütközhetek az álláspontok. Az adott témát javasoló szereplő indíthatta a kört, a többi vitázó az első megszólalótól jobbra haladva egymás után ismertethette mondanivalóját. A pulpitus mögött álló miniszterelnök-jelöltek számára mindkét vitában tilos volt bármilyen segédeszközt – ábrát, grafikont

– felmutatni a nézőknek. Nemcsak a vitázók, de a műsorvezetők szerepe is pontosan rögzítésre került. A műsorvezetők gyakorlatilag a stopperóra szerepét töltötték be, funkciójuk mindössze az időkeret betartására, illetve az előre megírt felvezető beszédek felolvasására korlátozódott. Az azonban mindenképpen dicséretesnek mondható, hogy ezen, pusztán játékvezetői szerepüket hibátlanul látták el.

A műfaj magyar történetében először a Gyurcsány–Orbán-vitának volt előre meghatározott hossza, a felek ezt az amerikai szokásoknak megfelelően 90 percben szabták meg. Érdeemes azonban eloszlatni azt a tévhitet, miszerint valóban 90 perces vitát vívott volna egymással Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor. Az előzetes megállapodással ellentétben nem töltötték ki a teljes időt, ami könnyed fejszámolással igazolható. A két jelölt nyitó- és záróbeszédei két-két perc hosszúak voltak, azaz összesen nyolc percet vettek igénybe. A nyitó és záró megszólalások között nyolc előre meghatározott téma megvitatására nyílt alkalom, amelyekben belül fejenként egyszer három és egyszer egy percben mondhatták el álláspontjukat a vitapartnerek. Ez újabb 64 percnyi megszólalási lehetőséget jelent. Azaz összesen 72 perc hosszú volt a tiszta vitaidő, ami természetesen még a műsorvezetők plusz percekét megkövetelő játékvezetői instrukcióival együtt sem töltötték ki az előzetesen rögzített időkeretet. A négy miniszterelnök-jelölt vitája is rövidebb volt az előre beharangozottnál, a tiszta vitaidő itt is 72 percet tett ki.

Arra sem volt még példa az eddigi két magyar miniszterelnök-jelölti vitán, hogy a vitára rendelkezésre álló időt témák szerint rendezve, belső időkeretekre osztották volna fel, s különösen nem arra, hogy az egyes témákra jutó időt is pontosan, egyenlő arányban osszák fel a vitázók között, és ezáltal előre tudni lehessen, hogy kinek mikor pontosan hány perces hozzászólásra lesz majd lehetősége. Ergo a 2006-os vitákon többé-kevésbé akár az egész beszédet, valamennyi megszólalást meg lehetett írni előre (ami nagyjából meg is történt). A vita lefolyása végig arra utalt, hogy a jelöltek alapos felkészülés után álltak a pulpitusok mögé, egyetlen megszólalást sem bíztak a véletlenre, minden a legkisebb részletig ki volt dolgozva.

A vita során a tévénézők nem láthatták azt, hogy miként reagáltak egymás beszédére a vitapartnerek. E megkötés, azaz hogy a tévénézők kizárólag azt a jelöltet láthatták, akinél éppen a szólás joga volt, lehetővé tette a másik jelölt(ek)nek, hogy a másik megszólalása alatt esetleg ne is figyeljen oda teljes mértékben, ne nézzen ellenfelére, hanem a saját papírjaiba mélyedve készülhessen a saját három vagy éppen egy perces megszólalására. Az amerikai viták tapasztalatai azt mutatják, hogy a vitá-

zóknek komoly kihívás és akár nehézség is lehet egy stratégia kidolgozása azokra a percekre, amíg éppen az ellenfél beszél – emlékeztet, a 2000-es elnökjelölti viták egyikén Al Gore sok néző szemében arrogáns hatást keltett azzal, ahogy gesztusai-val reagált George W. Bush megszólalásaira. A 2006-os magyar viták szabályai ettől a feladattól megkímélték a jelölteket. Más értelmezésben e szabály csak felerősítette a vita „egymás mellett elbeszélünk” jellegét.

A Gyurcsány–Orbán-vitának és a négy miniszterelnök-jelölt vitájának szabályait vizsgálva szembevetendő az elmozdulás a szinte szabálynélküli formátum felől a szereplők minden egyes másodpercét beosztó amerikai típusú viták felé. A tengerentúlon ugyan nem volt két egymást követő választási kampány, amelyben ugyanazon szabályok szerint vitáztak volna az elnökjelöltek, egy dolog azonban minden vitasorozat alkalmával adott volt: az egyes hozzászólások hosszának pontos meghatározásával a vita lefolyása – természetesen nem tartalmi értelemben – előre kiszámítható volt. 1984, a Reagan–Mondale-viták éve óta szintén törekvés van arra, hogy egy kampányon belül lehetőleg azonos szabályok, azonos időkeretek szerint rendezzék meg a szópárbajokat.

A témánkénti 3 + 1 perces hozzászólási keretek és a kétperces záróbeszéd mindkét 2006-os magyar vita szerkezetének alapját képezték. A négy miniszterelnök-jelölt vitáján a több szereplő miatt természetesen a témák számának csökkentésére volt szükség annak érdekében, hogy a vita beférjen az előre megszabott műsoridőbe, ám az egy téma alatti hozzászólások hossza nem változott. Így a legutóbbi két magyar vita szerkezete egy kivétellel azonosnak volt mondható: a négy jelölt által vívott vitában nem volt lehetőség nyitóbeszéd elmondására – ezáltal szerkezetében az április 6-i vita került a legközelebb az amerikai vitahagyományokhoz. Mindezzel együtt nem állítható, hogy a legutóbbi magyar viták struktúrája amerikai minták alapján került volna felépítésre, csupán az, hogy a 2006 áprilisában láttak a szabályozottság terén már kísértetiesen emlékeztettek az Egyesült Államokban látottakhoz.

Két példa ezen állítás alátámasztására: az amerikai elnökjelölti viták történetében egyedül 1992-ben fordult elő, hogy a hagyományosan kétpárti vita újabb jelölttel bővüljön. Az 1992-es kampányban lefolytatott három vita azonos időkeretekben zajlott, és kísértetiesen emlékeztetett a 2006. április 6-i magyar vitára: a pulpitus mögött álló jelöltek nem mondhattak nyitóbeszédet, az adott kérdés címzettje két percen válaszolhatott, amire a többi jelölt egy-egy percen reflektálhatott (Hellweg et al., 1992). A műsorok kétperces záróbeszédekkel fejeződtek be. Ha jobban megfigyeljük, az egyetlen különbség az 1992-es amerikai viták-

hoz képest mindössze az volt, hogy az adott kört indító vitázó három percet kapott a Clintonnak, idősebb Bushnak és Perotnak jutó két perc helyett. Habár az amerikai viták szabályait folyamatos változás jellemzi, az 1992-es vitaformátum még egyszer visszaköszönt: a 2000-es kampányban, George W. Bush és Al Gore három vitájában. A két jelölt akkor is két percben válaszolhatott a feltett kérdésre, míg az ellenfél egy percben reagálhatott az elhangzottakra. Nyitóbeszéd ekkor sem volt, a két perces záróbeszédék azonban továbbra is megmaradtak (Kraus, 2000).

A 2006-OS MINISZTERELNÖK-JELÖLTI VITÁK TANULSÁGAI

Hogyan tovább?

A 2006-os miniszterelnök-jelölti viták tapasztalatai alapján talán nem túlzás kijelenteni, hogy a korábbi esetleges vitastruktúrához képest a legutóbbi vitasorozatban átestünk a ló túlsó oldalára, és a rendkívül szigorú megkötések éppen a vita lényegét vették ki az eseményből: magának a vitának a lehetőségét. Az 1998-as és a 2002-es vitákat éppen az jellemezte, hogy kevés, a vita lefolyását kötelező jelleggel szabályozó előírás volt (1998-ban konkrétan egy sem, négy évvel később mindössze egy, a záróbeszéd intézményének bevezetése). A Horn–Orbán- és az Orbán–Medgyessy-vitákon szinte semmilyen, a vitát szabályozó előírással nem találkozhattunk, a két fél összecsapása teljes mértékben kiszámíthatatlan volt. Egy kis bizonytalansági faktor még a két jelölt szópárbájának előnyére is válhatott volna, azonban a tapasztalatok alapján a vita időbeosztását szabályozó előírások hiánya ahhoz vezetett, hogy a szereplők kicsúsztak az időből, egyes témákkal aránytalanul sok időt töltöttek, másokat pedig egyáltalán nem érintettek.

Mindezek fényében jó döntésnek bizonyult, hogy a viták időtartama témák szerint került felosztásra. A politikusok vitastratégiáinak tervezését, a felkészülés professzionalizálódását megkönnyítette a viták menetét részletesebben meghatározó új szabályok bevezetése. A viták tagolásával a politikusok és a közvélemény is előre tudhatta, hogy mely témákról és milyen hosszan lesz szó – ezzel a műsorok jól követhetővé váltak. A viták a korábbiaknál nagyobb információtartalmúvá váltak, és a politikusok is az eddiginél összeszedettebb teljesítmény nyújtására kényszerültek. Ezek mind pozitív folyamatok, amelyek jelentős előrelépést jelentenek a két korábbi vitához képest. A viták részletes szabályozása nem állította megoldhatatlan feladat elé a

magyar politikusokat. A belső időkorlátok megszüntették azt a lehetőséget, hogy a jelöltek 50 percen keresztül beszéljenek egy témáról, mint például az Orbán–Medgyessy-vitában arról, hogy mit hozott az elmúlt négy év Magyarország számára – és tegyék mindezt mindenféle forgatókönyv nélkül, egyedül a műsorvezető időérzékére bízva.

Kétségkívül képernyő-kompatibilisebb formátumot kaptunk, mint négy vagy nyolc évvel korábban. A televíziók jó előre megtervezhették egész adásukat, nem volt a vitákban olyan tisztázatlan faktor, mint például az egyes megszólalások bizonytalan hossza. A két 2006-os vita egyik legfőbb újdonságát jelentő „tervezhetőséggel” önmagában nem lenne baj, azonban a vitákban azzal szembesülhettünk, hogy az esemény teljes egészében kiszámítható, nem marad semmi terep a rögtönzésre, illetve arra sem, hogy a jelöltek valóban egymással vitassák meg az országot leginkább foglalkoztató kérdésekben véleményüket, és ne a kamerának elmondott hosszú monológok töltsék ki az estét. Az interakció szinte teljes hiányának jelképe lehet Orbán Viktor azon stratégiája, amelynek következtében szinte a vita teljes hosszában a kamerába, azaz „a nép szemébe” nézve mondta el mondanivalóját. Orbán azt a taktikát választotta, és tegyük hozzá, a szabályok értelmében minden akadály nélkül választhatta, hogy nem Gyurcsánynak, illetve a második vitában a másik három résztvevőnek címezi megszólalásait, hanem a tévénézőknek, mintegy kampánybeszédként adva elő összesen 36 percnyi megszólalásait.

Mivel a vitapartnereknek gyakorlatilag nem volt lehetőségük arra, hogy egymás megszólalásaira reagáljanak, a szereplők olykor egy-két új ígéret bedobásával ugyan, de felmondhatták a sokszor hallott leckét. Az mindenestre legalábbis elgondolkoztató, hogy a vitázók a saját papírjaikba feledkezhetek egy olyan környezetben, amelyben elvileg csak állandó feszült figyelemmel, villámgyors reagálással lehetne megélni. Ez az elem veszett ki a két miniszterelnök-jelölti vitából azzal, hogy a szabályokat kiötlők a személyek közötti interakciónak nem hagytak teret.

A vita során szembetűnő volt, ha az egyik fél esetleg megkérdőjelezhető kijelentést tett, a másiknak nem igazán nyílt lehetősége annak megkérdőjelezésére. Érdekesség, és az egymás megszólalásaira való reagálás minimális lehetőségét illusztrálja a következő két példa is: Gyurcsány Ferenc az adók és állami kiadások témáján belüli első megszólalásában felrótta Orbán Viktornak, hogy miniszterelnöksége idején tíz autója is volt, amit Orbán Viktornak még egy perces válaszában lehetősége volt cáfolni. Gyurcsánynak azonban már nem volt további hozzászólási lehetősége arra, hogy meglehetősen súlyos állítását konkrétu-

mokkal támassza alá. E szigorú megkötések tehát meghagyták a lehetőségét annak, hogy a vita során több kérdés is csak a felszín kapargatásának szintjén kerüljön terítékre, és ezáltal elvarratlan szálak maradjanak. Nagy szerencséje volt Gyurcsány Ferencnek például abban, hogy a vita során felmerült kérdésben, miszerint valójában mely oldalhoz köthető a 2002-ben Kövér László és Bayer Zsolt által használt „panelproli” kifejezés, még reagálni tudott Orbán Viktor egyértelmű torzítására. Emlékezhetünk, Orbán arra kérte Gyurcsányt, hogy ne sértegesse ezen kifejezéssel az ország panelházakban lakó állampolgárait – holott Gyurcsány nyilvánvalóan a jobboldalhoz köthető emberek 2002-es kijelentésére célozott.

Utóbbi esetben kizárólag a szerencsén múltott, hogy az érintett félnek még volt lehetősége válaszra egy olyan kérdésben, amely őt egyértelműen kedvezőtlen színben tüntette fel. A két vitán alkalmazott vitaformátum magában hordozta annak veszélyét, hogy az adott témán belül az egyik jelölt zárszóként olyan, nem feltétlenül igaz állítással jön elő, amit a másik fél már nem tud háritani. Nem tud háritani, mivel egyszerűen nincs joga arra, hogy az adott témában újra megszólaljon, és így teljesen igaztalanul is kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet. E fegyverrel szerencsére nem igazán éltek a vitázó felek, ám érdemes rögzíteni: a két vita szabályaiban benne volt annak veszélye, hogy olyan téves kijelentések, akár rágalomok is elhangozhatnak, amelyeket már nincs idő és lehetőség kétségbe vonni.

A 2006-os választás két miniszterelnök-jelölti vitájában tehát egy csapásra eljutottunk a szinte teljesen szabályozatlan vita formátumától a túlszabályozott vitákig. A legutóbbi vegyes tapasztalatok azonban nem jelentik azt, hogy a meghozott változtatások, szabályok nagy része ne lett volna helyes. A vita élvezhetősége, valódi vitajellegének megőrzése szempontjából a legfontosabb feladat tehát egy olyan formátumnak a kialakítása, amely valahol az 1998-ban és 2002-ben látott teljesen kiszámíthatatlan és a 2006-ban megismert steril, kissé kiüresedett forma között van. Az eddigi három televíziós vitákat is tartalmazó választási kampány tapasztalatai alapján körvonalazódik az a vitaformátum, amely akár hosszabb távon is keretet adhatna a miniszterelnök-jelöltek összecsapásainak.

Talán joggal jelenthető ki, hogy a vita hossza, a nyitó- és záróbeszéd intézménye működőképes, a köszöntő- és záróbeszéd remek lehetőséget nyújtott arra, hogy a jelöltek koncentráltan elmondják a választóknak, amit ők a legfontosabb üzeneteknek tartanak. Véleményem szerint a vita gerincének témák szerinti felosztása, és a struktúra – a műsorvezetők által történő – könnyörtelen betartatása is jó kezdeményezésnek bizo-

nyult. A korábbi vitákkal ellentétben a szereplők 2006-ban nem töltötték aránytalanul sok időt egy-egy témával, és a szabályokból következően az sem fordulhatott elő, hogy más kérdéseket egyáltalán nem érintenek. A viták érzékelhetően feszesebbek lettek, és üresjáratok sem igazán akadtak, mivel mindkét vitában minden jelölt végig tömören, koncentráltan volt kénytelen nyilatkozni. Az azonban elgondolkoztató, hogy nem lenne-e elég egy kétszereplős vitában a nyolcnál kevesebb témakör érintése, mivel kétszer négy perc alatt mindössze a főbb tételmondatok ismertetésére nyílik alkalom.

Üresjáratok tehát nem igazán, unalmas részek annál inkább akadtak a két vita folyamán. Ez a tény azonban elsősorban az egyes témákon belüli szigorú időkeretek rögzítésének volt köszönhető. Ez volt ugyanis azon elem, amely a vélemények igazi ütköztetésének lehetőségét kivette a vitákból. Az egy vitán belül érintendő témák számának csökkentésén túl tehát második javaslatom az egy témán belüli megszólalásokat gúzsba kötő időkeretek megszüntetése. A témákon belüli megkötések kiiktatásával oldani lehetne a 2006-os vitákban tapasztalt „nagy szigort”, rugalmatlanságot, és elejét lehetne venni annak, hogy gyakorlatilag az egész vita alatt monológok hangozzanak el. A riporter/riporterek ezáltal némi szabadságot hagynának a miniszterelnök-jelölteknek, egy bizonyos időkereten belül így szabadon zajlana a vita. Hozzá kell tenni: e formátum kétszereplős vitát feltételez, több szereplő esetén e belső megkötésekre igenis szükség lehet. Ezek hiányában könnyen kontrollálhatatlan veszekedéssé fajulhat a vita, amelyen belül az időhasználat terén igen könnyen felborulhat a szereplők közötti egyensúly.

Ezen formátum tehát a következőképpen nézne ki: 90 perces vita, két-két perces nyitó- és zárszavak, a kettő közötti idő témák szerinti felosztása (a témán belüli „mélyreáshoz” 4–6 téma megjelölése tűnik ideálisnak) egyenlő időkeretekkel, az egyes témákon belül azonban nincs megkötés, az adott kérdéskörben teret biztosítva ahhoz, hogy érdemi vita alakulhasson ki.

Felvetődik, hogy amennyiben egy témán belül szabadon vitakozhatnak egymással a jelöltek, miként lehet megakadályozni, hogy bármelyik fél monopolizálja a beszélgetést? A vita túlszabályozottságának feloldása ez esetben azt is jelentené, hogy már nem stopperóráként működő moderátorra lenne szükség, hanem aktívabb műsorvezetőre, aki egyensúlyt teremt a két vitázó érdekei között, anélkül hogy részrehajló lenne.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A 2006-ban megrendezett viták kétségekívül professzionálisabb keretek között zajlottak le, mint a két korábbi televíziós összecsapás. A vita menetéből a legtöbb bizonytalansági faktort kiiktató előzetes megkötések tervezhetővé és kiszámíthatóvá tették az eseményt a vitázó felek, a stratégák, a szervezők és a közvetítést műsorukra tűző televíziós társaságok számára egyaránt. A vita funkcióját illetően (mint médiaesemény és a választók számára a választásokat megelőző utolsó főbb eligazodási pont, információszerzési forrás a potenciális miniszterelnökök által képviselt programok, jövőképek terén) a 2002-höz képest megtörtént változásokat pozitívnak lehet értékelni, ám nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az egyes témákon belüli megszólalások számát és a hozzászólások időtartamát is meghatározó szabályok a vélemények valódi ütköztetésének lehetőségét szüntették meg. A viták létrejöttét hosszú távon garantáló bárminemű megállapodás hiányában joggal tételezhető fel, hogy a mindenkori vitákat megelőző kommunikációs harcok a jövőben is tarkíthatják a választási kampányokat. Az a tény, hogy legutóbb az egyeztetésekre a pártok között, azaz mindenféle közvetítő nélkül került sor, jelzi: könnyen lehet, hogy a jövőben is a pártok és jelöltjeik kockázatminimalizáló stratégiája határozza meg a viták kereteit. Mindazonáltal azt ma még nehéz megjósolni, hogy a jelöltek a jövőben is a váratlan elemektől és tényleges vitától mentes vitában lesznek-e érdekelték.

E kérdésre azért is nehéz választ adni, mert természetesen a szigorú vitaszabályok mellett is jócskán szólnak érvek. A vita minden percére kiterjedő, előre rögzített keretek teljes biztonsággal elveszik annak lehetőségét, hogy az egyenlő feltételeket később bármely jelölt megkérdőjelezze, azaz hogy az összecsapás fair-jellegét bárki is kétségbe vonja. A szigorú szabályok megszüntetik azt az eshetőséget is, hogy valamelyik fél kezelhetetlen monológokba kezdjen – kordában tartják a felek hozzászólásainak hosszát. Továbbá felmerül az is, hogy az emberek tájékozódását vajon mi segíti jobban. Ha szabadabb folyást engedünk a két jelölt közötti vitának és az álláspontok éles ütközésétől remélünk többet megtudni a programokról és a személyiségekről, vagy ha a jelöltek – akár előkészített sablonok alapján – lehetőséget kapnak arra, hogy nyugodtan, lépésről lépésre ismertessék programjuk főbb elemeit? Ez utóbbi eset ugyanis különösen tekintetbe veszi azt a tényt, hogy sok olyan ember is figyelemmel követi a vitát, aki egyébként kevés információt tud a választási kampányról, illetve vélhetően nem hallgat kampánybeszédeket, és főleg nem

olvas pártprogramokat. E dilemma eldöntése a mindenkori miniszterelnök-jelölti viták szabályai meghatározásakor az egyik legfontosabb feladat, ami egyben a szabályalkotás irányát is előre meghatározhatja.

A fent felvázolt módosítási javaslat a 2006-os formátum vívmányainak megőrzése mellett a vita vitajellegének visszaadását helyezi a középpontba, aminek egyenes – és a jövő vitázói részéről nem feltétlenül szívesen üdvözölt – következménye lenne, hogy a miniszterelnök-jelöltek vitái újra tartalmazzanak kiszámíthatatlan elemet. A 2006-os kampányban rendezett két vita sajtóvisszhangjait figyelve e változtatások a média számos képviselőjének vélhetően nem lenne ellenére. A legutóbb tapasztaltak – vitanélküliség, kampánymonológok sorozata – alapján nem lenne meglepő, ha a magyar viták útja ismét egy kevésbé szigorú formátum felé vezetne. E két szempont, az előre tervezhetőség és a vitázás feltételei biztosításának ötvözését segítené elő a 2006-os viták főbb vonalainak megtartása, illetve az egyes témákon belüli időkeretek feloldása.

Azt is fontos látni, hogy a fent említett professzionalizálódás a viták körítésében, kereteiben, szerkezetében amerikai módon ment végbe. Az amerikai elnökjelölti viták több mint négy és fél évtizedes története során számos vitaformátum kipróbálásra került, aminek következtében bőven szolgált inspirációs forrást azon országoknak, amelyek kormányzásra leginkább alkalmasnak tartott jelöltjeiket televíziós körülmények között szeretnék párbajra bírni. Az Egyesült Államokban rendkívül szigorú szabályok szerint rendezik ezen vitákat, de nem biztos, hogy e megkötések mindegyikét egy másik kontinensen, teljesen más politikai kultúrában is át kell venni. Elképzelhető, hogy az igazság nem odaát van, a helyes út – mint oly sokszor – talán ezúttal is valahol két szélsőség, a teljes szabályozatlanság (1998 és 2002) és a túlszabályozottság (2006) között található.

JEGYZETEK

¹ Az 1998-as és 2002-es miniszterelnök-jelölti viták tapasztalatait a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézetének két oktatójával, Ágh Attilával és Láncki Andrással 2005. áprilisában készített interjúk alapján dolgoztam fel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, tanulmányok

- Geer, J. G. (1988): The Effects of Presidential Debates on the Electorate's Preferences for Candidates. *American Politics Quarterly*, No. 16., 486–501. pp.
- Hellweg, Susan A. – Pfau, Michael – Brydon, Steven R. (1992): *Televised Presidential Debates. Advocacy in Contemporary America*. New York, Praeger.
- Kiss Balázs (2003): Elnökök a Közgázon. In: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László: *Magyarország politikai évkönyve 2003*. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1338–1347. pp.
- Kraus, Sidney (2000): *Televised Presidential Debates and Public Policy*. New Jersey, Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates.
- Török Gábor (2003): Politikai napirend, 2002: változatlan szerkezet, változó szerepek. In: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László: *Magyarország politikai évkönyve 2003*, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 139–157. pp.
- Trent, Judith S. – Friedenber, Robert V. (1995): Debates in Political Campaigns. In: *Political Campaign Communications. Principles and Practices*. Westport, Connecticut, Praeger, 209–228. pp.
- Zakahi, Walter R. – Hacker, Kenneth L. (1995): Televised Presidential Debates and Candidate Images. In: *Candidate Images in Presidential Elections*. London, Praeger, 99–122. pp.

Televíziófelvételek

- A Horn–Orbán-vita. Magyar Televízió, 1998. május 20.
- Az Orbán–Medgyessy-vita. Magyar Televízió, 2002. április 5.
- A Gyurcsány–Orbán-vita. Magyar Televízió, 2006. április 5.
- A négy miniszterelnök-jelölt vitája. Magyar Televízió, 2006. április 6.

Újságcikkek

- Április 5-én lesz a Gyurcsány–Orbán vita. *Index*, a <http://index.hu/politika/belfold/vita1960/> címen.
- Beszédek vagy beszélnek? *Népszabadság*, 2002. április 4.
- Gyurcsány kezd a kormányfőjelöltek vitáján. *Index*, a <http://index.hu/politika/belfold/vita5152/> címen.
- Gyurcsány–Orbán vita: majd a kampányban. *Népszabadság Online*, a <http://www.nol.hu/cikk/386432> címen.
- Horn–Orbán vita: érdemes volt várni. *Népszabadság*, 1998. május 21.
- Kerülték a kényes témákat. Orbán is, Medgyessy is döntetlenre játszott. *Népszabadság*, 2002. április 8.
- Megtartják az Orbán–Medgyessy vitát. *Népszabadság*, 2002. április 5.

